

Eva contra Tarzan

Föreställningar om de två könen

Johan Galtung

Det tjänar ingenting till att förneka att det finns vissa skillnader mellan män och kvinnor. En av dessa har att göra med benägenheten för våld. Naturligtvis finns det också biologiska förklaringar till varför våld så ofta är förknippat med manlig sexualitet.

Liv & Hälsa-projektet samarrangerade en internationell konferens om Womens Health and Futures i Stockholm i mars 1994 tillsammans med Folkhälsoinstitutet och Stiftelsen Kvinnoforum. Johan Galtung var en av de uppskattade talarna. Artikeln är en bearbetning av anförandet.

Johan Galtung är professor i fredsforskning vid universiteten i Hawaii, Witten/Herdecke, Tromsø, Alicante och European Peace University

När jag började på freds forskningsområdet föreföll det mig så logiskt att de ämnen jag skulle forska i var aggression länder emellan och hur man skall skapa en bättre världsarkitektur - kanske ett bättre FN eller något liknande - för att skapa en fredligare värld. Jag studerar fortfarande de här problemen (jag har inte förkastat dem) men när jag höll på att titta på våld och aggression dök två saker ständigt upp. Dessa iakttagelser blev faktiskt mer och mer dominerande i mitt tänkande och det har tagit mig många år att erkänna deras betydelse. Iakttagelserna är på sätt och vis helt otroliga.

Våld utförs av män

Den första är helt uppenbar. Mellan nittiofem och nittioåtta procent av allt direkt våld utövas av män. Det går helt enkelt inte att förneka att allt detta våld begås av den mänskliga artens manliga kön. Här talar vi både om våld på hemmaplan, på ett internationellt liksom på ett internationellt plan. Det betyder inte att män är de enda som vinner på detta våld de utövar. Kvinnor kan också tjäna på att stödja våldet. Det kan finnas flickor bakom pojkgäng; det kanske är pojkar som rånar gamla damer, slår ner dem och tar deras väskor, men det kan vara flickor som undersöker bytet och lämnar tillbaka det till pojkarna. Det kan vara vilken som helst av dessa varianter, men det fysiska utövandet av det direkta våld

det verkar, i nittiofem till nittioåtta procent av fallen, göras av män. Det är en mycket hög korrelation inom samhällsvetenskapen. Vanligtvis arbetar samhällsvetare med korrelationer som sextio mot fyrtio procent, inte nittiofem mot fem procent. Det är som om korrelationen vore för hög för att vara sann.

Skiljelinjen mellan könen inbegriper mycket våld

Den andra iakttagelsen har att göra med våldets offer. Det är inte alls våldet länder emellan som är det viktigaste. Om man tittar på de olika skiljelinjerna som påverkar det mänskliga samhället dvs mellan könen, generationer, klasser, raser, nationer och länder visar det sig att det är könslinjen som inbegriper mest våld. Den berömda ekonomen Amartya Sen upptäckte när hon studerade befolkningsprofiler att det saknades uppgifter om mer än hundra miljoner kvinnor. Vad hände med dessa kvinnor? Mord på spädbarn, abort, hemmavåld och allmänt våld samt försummelse av kvinnor var några orsaker till deras försvinnande. Ta till exempel den väldigt vanliga företeelsen: "...när en pojke har hosta tar vi honom till doktorn redan nästa dag, men när den snälla flickan har hosta rättar den till sig själv..."

Sjukdom att vara man?

Det är allt sådant som på sätt och vis gör det till ett mirakel att kvinnor har tio procent längre livslängd än män. De som överlever det vill säga. Hundra miljoner kvinnor saknas, många av dem från Indien och Kina. Nu betyder inte det att detta våld utövas av män som överlagda aggressionshandlingar. Däremot betyder det att den grundläggande frågan om kvinnans hälsa och framtid till stor del är en fråga om våld. Det betyder också att bakom våldet, när man tittar på direkt våld, kommer man att finna att det till stor del handlar om

Mellan nittiofem och nittioåtta procent av allt direkt våld utövas av män

Manlig sexuell orgasm och våld har i mångt och mycket samma fysiologi

just män. Och detta leder naturligtvis till frågan som är motsatsen till den som Bi Puranen ställt i sin forskning, nämligen är det en sjukdom att vara man? (1) Och om det är en sjukdom att vara man, vad finns det för behandling, vilket är botemedlet?

Varför är män så våldsamma?

Låt mig försöka besvara frågan genom att ta upp fyra faktorer som visat sig vara ganska nyttiga i mitt sökande och min forskning efter fredligare samhällen. *Kropp, sinne, struktur och kultur*. Och vad beträffar kroppen är nyckelfaktorn kön. *Kropp* är något mycket biologiskt medan *sinne, struktur* och *kultur* är något mindre biologiska. Jag tror att de flesta av oss är överens om att holistiska och interaktiva tillvägagångssätt är nödvändiga. Vi får därför inte fastna i fällan av den gamla dikotomin mellan föda och födas (nature/nuture). Och ändå är det nyttigt och nödvändigt att ta med även detta perspektiv i analysen.

Utgångspunkten tas i sex faktorer som alla är biologiska, därefter kompletteras med ett par faktorer som ytterligare kan bidra till förklaringar av den manliga aggressionen. Syftet är att söka besvara grundfrågan: Hur kommer det sig att män i så hög grad är våldsamma?

Faktor nummer ett: manlig sexuell orgasm och våld har i mångt och mycket samma fysiologi. (Jag tror att en del av denna teori kanske stämmer på kvinnor också, men eftersom kvinnor inlåter sig mindre i direkt våld kanske det är mindre viktigt.) Att manlig sexuell orgasm och våld har samma biologiska mekanismer betyder helt enkelt att adrenalin, flämtning, delvis förlust av medvetandet, tillfällig blindhet och dövhet och uttrycket av extrema känslor är desamma. och om de är desamma kan denna gemensamma länk ha något med funktionell våldtäkt att göra.

En del av detta visar sig i ett fenomen som är känt för många män, nämligen att våld, t ex då man läser om det eller tittar på det, sätter igång en erektion. Också soldaten som ägnar sig åt våld gör ofta detta med erektion, likaså bödeln och mannen som blir avrättad genom hängning har båda erektion. Dessa gemensamma reaktioner är fysiologiska och knappast kulturella. I vilken utsträckning de också gäller kvinnor är en intressant och viktig fråga.

Orgasm eller våld?

Faktorer nummer två och tre: enligt en hypotes kan orgasmen och mannens fysiologiska försvarsrespons, eftersom de är neurologiska grannar, sätta igång varandra. Eller så kan vi se på denna gemensamma neurologi på ett annat sätt, som i nästa hypotes: nämligen att man genom att blockera en reaktion (dvs orgasmen) kan leda till den andra reaktionen (dvs våldshandling). Att massivt blockerande av sunda sexuella utlopp kan leda till våldshandling var Wilhelm Reichs mycket viktiga hypotes där han såg på det extrema nazivåldet i Tyskland som en följd av undertryckt sexualitet. Jag tycker att det antagandet är svagt, för många samhällen där mäns sexualitet kanske är tillbakahållen producerar inte nödvändigtvis våldsamma män.

Freud försökte angripa samma problem genom att föreslå att sexuell frustration, snarare än att leda till aggression, kunde leda till sublimering och extrem kreativitet. Skillnaden mellan Reich och Freud var kanske att Reich arbetade med det lägre arbetarklassproletariatet i Tyskland medan Freud arbetade med den mycket kultiverade övre medelklassen, ofta med den judiska bourgeoisie i Wien - en grupp som knappast skulle hänge sig åt extrema våldshandlingar, lika lite som Lumpenproletariatet i Tyskland skulle skriva symfonier och poesi. Dessa två hypoteser utesluter inte varandra, men det berättar något viktigt för oss som jag tänker återvända till senare.

Faktorer nummer fyra och fem: Testosteronkurvor för män har gång efter annan använts för att förklara manligt våld. Forskningen visar dock att korrelationen mellan testosteron och våld är relativt låg. Å andra sidan har det visat sig att testosteronnivån ökar då män når värnpliktsåldern. Militärfolk har givit akt på detta. De vet att det finns en reserv att utnyttja, och de vet också att den slutliga belöningen i form av våldtäkt motiverar män som fostrats på ett speciellt sätt. Om vi nu påstår att kvinnans östrogenkurva korrelerar med något som skulle kunna kallas aggression i kvinnors uttryck av självhävdelse, modigt beteende, bestämdhet och uppriktighet, då är det väldigt svårt att enrollera kvinnor i militärtjänst med avsikten att utnyttja deras mycket höga östrogennivåer, eftersom östrogenkurvan pendlar med menstruationscykeln. Dessutom samman-

Korrelationen mellan testosteron och våld är relativt låg

faller inte alltid kvinnors östrogenkurvor, även om det finns forskning som visar att menstruationscykler kan börja samverka mellan kvinnor som bor tillsammans. Föreställ er hur Pentagon studerar sådana kurvor för att försöka lista ut hur de ska kunna använda sig av kvinnor i strid, för Pentagon försöker i dag lösa ett problem som inget samhälle tycks ha löst tidigare: Hur man skall få kvinnor redo för strid. Att amasoner någonsin funnits är en myt. De var en uppfunnen detalj på en karta över Sydamerika från 1570, ritad av den spanske kartografen Diego Garcia. Dessa kartor visade naturligtvis bara kuststäder och hamnar nära 100 år efter katastrofen kallad Columbus.

Amazonregionen var öppen, man kunde projicera vad som helst i den. Så det som Diego Garcia placerade där var förstås det som hans latinamerikanska machobröder drömde om. Columbus kom med sina arméer av överblivna soldater från strider med moreer och araber, och de kom till Sydamerika som ensamma män. Det som dessa soldater fantiserade om var naturligtvis just det som amasonmyten höll i beredskap, dvs halvnakna kvinnor draperade i leopardskinn som, ännu mer spännande, hade en våldspotential som slutligen skulle kombineras med deras sexualitet. Det är otroligt hur länge den myten har hållits vid liv. Och Pentagon är den enda organisationen i världen som försöker presentera den på nytt.

Faktor nummer sex: Om det är sant att monoaminoxydaset har olika nivåer i män och kvinnor och att det som hormon blockerar biogener som när de släpps ut i blodet och det cirkulatoriska systemet kan leda till patologiska reaktioner (en av dem är våld) då är det viktigt att ta reda på hos vilket kön monoamin-oxidasnivån är högre. Om kvinnor har en högre nivå än män har vi kommit på något, för det skulle betyda att blockeringen av detta våldorsakande hormon är lägre hos män. Får man av allt detta teoretiserande är förstås uppenbar och den liknar aggressionsteorierna runt produktionen av manligt testosteron. Risker finns att vi får höra män säga: "Jag kunde inte hjälpa det. Hormonerna tog kontrollen över mig. Och jag är inte ensam. Se er omkring och ni skall se att alla andra är precis som jag - det är ingenting vi kan göra åt det."

Pojkar som små barn

Det är förstås inte sant. Vi har förmågan att bestämma över våra kroppar, men ändå ligger det något i det här resonemanget. Så låt oss nu försöka utforska den andra

Om din mor inte älskar dig på rätt sätt så kommer du att tillbringa livet med att jaga ekon efter henne, efter kvinnor i allmänhet

synvinkeln och titta på några aspekter om personlighetsstruktur och kultur. Jag kanske kan börja genom att citera en recension av Nigel Hamiltons bok "Kennedy-pojkarna" som fanns att läsa i *London Review of books* 1993. (2) Kennedypojarna jagade kvinnor en hel del, speciellt en av dem, och de verkar ha haft ett stort överflöd av testosteron. Den teori som kommer fram i den här boken kan sammanfattas med följande citat:

"Man lämnas att fundera över vad vi skall göra med pojkar när de är barn. Det är inte lätt att vara man, inte bara på det sättet som det inte heller är lätt att vara kvinna, utan för att vilka framsteg mot sexuell jämlikhet vi än gör har en man förväntningar på sig att uppfylla, som initiativ, drivkraft, målmedvetenhet, en vilja att ta an hela världen, vilka är, verkar det för mig, så mycket svårare, tuffare, ofrånkomliga än de utmaningar kvinnor står inför. När det gäller sex, liksom när det gäller livet, kan en kvinna vara passiv och komma undan med det. En man måste vara aktiv, måste utan inskränkning ha erektion. han kan inte komma undan..." (3)

Sedan kommer kärnpunkten. "Lärdomen tycks vara att om din mor inte älskar dig på rätt sätt så kommer du att tillbringa livet med att jaga ekon efter henne, efter kvinnor i allmänhet, efter sätt att bevisa att du är något genom att springa hela vägen till Vita Husen." Vad är innebörden av denna historia?

Kristendomens betydelse

Låt oss kortfattat undersöka kristendomen och se om den finns vid roten av problemet. Och det är inte bara Adam och Eva vi kan skylla på, trots det faktum att schweiziska feministteologer tycker att Eva skulle ha skilt sig från Adam på direkten och sedan stämt honom för hans sätt att bete sig. Problemet med denna schweiziska kur är att Adam och Eva var de enda två människorna som fanns och en skilsmässa hade fått katastrofala konsekvenser för resten av oss.

Men vad sa Kristus på korset? Enligt Matteus 27:46 sade han: "Min fader (Gud), min fader (Gud), varför har du övergivit mig?" Kan det vara så att pojkar och män runt om i hela världen på sätt och vis ropar inom sig: "Min moder, min moder, varför har du övergivit mig?" Om så är fallet har jag svårt att tro att det är mödrarnas fel. Jag tror att samhället bär skulden, lik-

som fallet var med det romerska samhället, fastän mycket extremare. Enligt Susanne Dixon i hennes bok *The Roman Motherhood*: "Barn av manligt kön blev tagna från sina mödrar väldigt tidigt och uppfostrades till politiker. Vuxna politiker som sedan återvände till sina mödrar för att be om råd". (4)

Vad betyder detta? Det betyder att gå miste om en väldig massa närhet som unga pojkar inte tycker om. Hud mot hud-kontakt till exempel. Föreställ er en lördagsmorgon hos en medelklassfamilj i ett rikt land. Mamma ligger i sängen med barnen intill sig, hud mot hud. Kanske hennes lilla flicka gråter, klagar över något. Mamma snyftar också lite, rytmiskt, väl synkroniserat med dotterns snyftningar. Endorfiner, det där underbara hormonet som våra kroppar producerar som har en morfinliknande effekt - fast inte som smärtstillare, utan mer som en källa till glädje, tillfredsställelse - när det frigörs som kaskader i blodet. Både mor och dotter njuter till fullo av sin gråt. Vad gör fadern? Fadern har inte samma hud mot hud-kontakt med sina barn, utan istället har han hud mot lack-kontakt med sin bil där han står mycket nära den och tvättar och tar hand om den till fulländning.

Väldigt få endorfiner frigörs i bilen vid det tillfället. Och naturligtvis får detta följderna för den lille pojken som från tidig ålder får lära sig att han inte har tillgång till samma sorts kontakt med mamma som hans syster har. Det är inte meningen att han skall gråta. De tårar som är ingångsbiljetten till den där lindrande sortens kontakt med mamman är det inte meningen att han skall falla.

Vad är det då som händer i jungianska termer? Enligt Jung skall en pojke ha en *amina* inom sig som går igenom fyra stadier. *Eva*, som består nästan enbart av bröst, är en tillfredsställelsens källa. Ett kärll, *Helena*, musan, inspirerar oss till att skriva poesi. Hon har ansikte och allt det andra. Hon är kärlekens källa. Nästa, *Maria*, påpekar först väldigt klart, sedan mindre klart, vad som är rätt och fel. Hon är vägledningens källa. Och slutligen *Sofia*, vishetens källa. Om en pojke på ett mycket tidigt stadium separeras från sin moder, vad har han då för möjligheter att uppleva och drömma om annat än Eva? Och till och med, än en gång med Jungs terminologi, belönas genom att få andra kvinnor att gå igenom en *animus* med liknande stadier. En jungian, Marie-Louise von Franz, har beskrivit män som *Tarzan*, som sätts i relation till Eva, och efter honom någon slags *Hemingway*, hjälten lite mindre muskler och lite mer

Vad hon gång på gång får är Tarzan, vars moderna amerikanska namn är Rambo

hjärna med en anstrykning poesi. Efter det *Lloyd George*, en kraftfull politiker och slutligen *Gandhi*.

Föreställ er nu att pojken stannar på det första stadiet och uppfattar kvinnor som Eva, medan hon växer och väntar sig att det kommer mera. Men vad hon gång på gång får är Tarzan, vars moderna amerikanska namn är Rambo. Båda blir frustrerade, djupt i sina själar - avstannad självutveckling eftersom de inte utvidgar sin bild av den Andra, eller möter en ny Andra.

Fast slutligen, med åldern, sjunker testosteronnivån i mannen. Vid 60 års ålder blir mannen nästan mänsklig. Det är perioden mellan 12 och 60 som är den problematiska.

Innan en pojke fyllt tolv finns det också mänskliga aspekter. Jag är 63. Det betyder att jag nästan måste vara kvinna vid det här laget.

Låt mig nu säga något om vad som händer med kvinnan på det här stadiet. Testosteronproduktionen stiger. Kanske kvinnan på det här stadiet börjar kompensera denna förhöjda hormonproduktion med verbalt våld. Kanske hon till fullo utnyttjar kvinnans fantastiska verbala förmåga. Det är inte fråga om två timmars prat, utan det är fråga om två veckors konstant prat, utan sömn, utan slut. På samma gång, hos en del kvinnor, börjar sekundära manliga kännetecken att uppträda mellan näsan och överläppen. Tänk på Xantippa och Sokrates. Sokrates behövde inte uppleva slutet på historien eftersom han blev dödad på vägen. eller flydde han? finns det någonting här? Något som mannen djupt fruktar. Och är det anledningen till varför mannen föredrar se sensuella Eva och Helena och är rädd, om man så vill, för de mer intellektuella Maria och Sofia. Kan det vara så att vi på ett kollektivt plan har alla dessa jungianska arketyper fungerande inom oss, lekande sina lekar?

Patriarkatets betydelse

Jag har kommit till slutledningen genom att konstatera det som är uppenbart. Strukturen vi lever i är patriarkal. Män på toppen, kvinnor på väg upp. Det är ett ostadigt patriarkat som detroniserar män. Jag har talat om de här sakerna många gånger och jag glömmer aldrig en gång i Tyskland när jag steg ned från podiet och gick

förbi en grupp andra män och hörde hur en av dem stod upp framför mig och sade "din föräldare".

Jag tog det som en komplimang från en medprimat som tydligen fortfarande befann sig i full harmoni med sin yttre och inre Tarzan, om man så vill. Vi lever i det samhället. Vi lever i en kultur som fortfarande legitimerar denna patriarki, speciellt i protestantiska länder. Kristendom utan Mariaelementet är viktig om man tänker tillbaka på hela meningen med Maria. De kristna har detta fantastiska trossystem att Gud sänder sin Son och genom tron på Honom kan man få tillgång till himlen. Sedan sänder Gud den Helige Ande för att uppfylla sina representanter på jorden: Påven, en apostolisk succession och andra som skall uppfyllas med Guds ande. Allt detta blir till ett väldigt komplicerat maskineri för hur man slutligen kan komma till paradiset. Och det är ganska uppenbart för alla att liksom alla byråkratier fungerar det inte perfekt.

Och så kommer *Mariaprintipen* och klockan tolv (ora pro nobis) - vädjandet till Maria, "Jag är en syndare," ber de enträget. "Jag har gjort allting fel. Jag klarar varken av byråkratin eller religionen. Det finns ingen anledning att just jag skall bli räddad men hoppas Maria lägger ett gott ord för mig ändå." Och det gör Maria, för Maria handlar precis som Carol Gilligan vid Harvarduniversitetet säger att hon skulle göra. Enligt Carol Gilligans analys fungerar Maria som en nära, mänsklig släkting och inte som ett exempel på axiomatisk oklanderlighet eller något sådant. (5)

För Martin Luther var detta totalt, absolut oacceptabelt. Han var en germansk intellektuell. Hans sätt var inte förenligt med kristendomen. Att vara beroende av Maria är som att få frälsning genom att gå in genom baddörren medan man kringgår byråkratin, eller ändå bättre, man har en kvinna, en Maria. Utan Maria får man makt i en än naknare och brutalare form. Man får två män i toppen på hierarkin samt den helige ande som hade någonting att göra med inseminationen av Maria. Jämför detta med hinduismens gudar. Jämför det med Yin-Yangprincipen i taoismen och man får en treenighet som får kristendomen att framstå som särskilt laddad mot kvinnan i jämförelse med Österns religioner. Många kanske säger: "Vad sägs om katolicismen då? Den är emot skilsmässa och mot abort." Ja, det är den. Det finns andra aspekter. Men jag tror att det jag har framhållit på ett sätt ligger djupare.

Jämför med hinduismens gudar, jämför med Yin-Yangprincipen i taoismen och man får en treenighet som får kristendomen att framstå som särskilt laddad mot kvinnan i jämförelse med Österns religioner

Lösningen?

Hur behandlar vi detta? Ett piller för män? Inte omöjligt - det kunde övervägas. Jag tycker att det *skulle* övervägas, och i så fall delas ut på ett tidigt stadium. Vem skulle skriva ut det? En kvinnopanel? Skulle den vara självutnämnd, skulle det finnas en man med? Intressanta frågor. Jag säger att vara man är till viss del en sjukdom. Med mannens kromosomiska enkelhet, hans enkla hjärna, hans avsaknad av holistisk känslöpparat, som faktiskt har en fördel - förmågan att koncentrera sig - mår han inte bra. Inte alls bra.

Betyder då detta att vi är på väg mot ett samhälle med kvinnor på toppen och män i burar och på dessa burar skyltar som "Komponerande av symfonier pågår", "Arkitektur utföres", "Stort fredsforskningsprojekt kokas ihop" eller liknande? Så släpps männen ut från sin fångenskap var tionde år för att framföra sina intellektuella lekar medan holistiska kvinnor styr saker och ting. Nej jag tror vi kan komplettera varandra.

Enligt min åsikt är det absolut ursprungligt och grundläggande att hela processen att uppfostra våra barn är delad. På det sätt det görs i dag är fadern berövad något liksom pojken. Ingen skall beskyllas för detta. Det är inte fråga om att hitta ett aritmetiskt medeltal mellan moder och fader, att bestämma hur flickor och pojkar skall uppfostras. Jag tror att det mycket mer är en fråga om att fäderna lär sig av mödrarna och att pojkarna uppfostras mer som flickor.

För, det aritmetiska medeltalet mellan fem och nittio-fem procent är femtio procent. Och det är fortfarande för mycket våld. Det är mycket viktigare att de nittio-fem kommer närmare fem.

REFERENSER

1. *Puranen B*: Att vara kvinna är ingen sjukdom. Norstedts 1944.
2. *Hamilton N*: Kennedypojkarna. I London Review of Books 1993.
3. *ibid*
4. *Dixon S*: The Roman Motherhood
5. *Gilligan C*: In a Different Voice: Psychosocial Theory and Women's Development. Cambridge, harvard University Press, 1982.